

Protokoll fört vid besök hos Polismyndigheten i Norrbotten, arresten i Luleå, den 24 april 2012

Inledning

Den 23–26 april 2012 genomförde JO:s NPM-enhet, på uppdrag av justitieombudsmannen Hans-Gunnar Axberger, oanmälda besök på flera polisarrestorer i Norrbottens län. Biträdande enhetschefen Gunilla Bergerén och föredraganden Lars Olsson besökte i det sammanhanget den 24 april 2012 arrestlokalerna i polisstationen i Luleå.

Bakgrund

Justitieombudsmännen har enligt lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO-instruktionen) tillsyn över dem som utövar offentlig verksamhet för att tillse att dessa följer lagar och andra författningar samt i övrigt fullgör sina åligganden. JO:s tillsyn omfattar bl.a. polisen. Ombudsmännen ska särskilt tillse att domstolar och förvaltningsmyndigheter i sin verksamhet iakttar regeringsformens regler om saklighet och opartiskhet och att medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter respekteras i den offentliga verksamheten.

Av 5 a § i JO-instruktionen framgår att justitieombudsmännen därutöver fullgör de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan (national preventive mechanism, NPM) enligt det fakultativa (frivilliga) protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Opcat).

Syftet med det fakultativa protokollet är att upprätta ett system för regelbundna besök, genomförda av oberoende internationella och nationella organ, på platser där personer hålls frihetsberövade, för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Besökets genomförande

Besöket inleddes med att JO:s medarbetare togs emot av inre befälet Patrik Linder cirka kl. 10.30. Därefter förevisades arrestlokalerna. Vid tidpunkten för besöket

fanns ingen intagen i arresten. Samtal fördes med personal och arrestvakt. JO:s medarbetare genomförde en översiktlig genomgång av omhändertagande- och arrestantblad och incidentrapporteringsblad.

Besöket avslutades med en sammanfattande genomgång med Håkan Ershammar, chef brottsförebyggande enheten Område Luleå-Boden.

lakttagelser m.m. under besöket

Organisation m.m.

Polismyndigheten i Norrbotten är organiserad i två avdelningar. Under avdelningarna finns fyra geografiska områden: Norra Lappland, Östra Norrbotten, Piteå älvadal och Luleå-Boden. Luleå är s.k. huvudort i område Luleå-Boden.

Arresten i Luleå har nio anhållningsceller och fem tillnyktringsceller.

Chefen för brottsförebyggande enheten Området Luleå-Boden är arrestföreståndare för arresten i Luleå och har ansvar för lokaler och rutiner samt utbildning av arrestvakter. Inre befäl i Luleå kan göra förmansprövning av personer omhändertagna enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB) samt polislagen (1984:387). Även yttre befäl kan genomföra förmansprövning vid omhändertaganden enligt LOB och polislagen.

Vakthavande befäl i Luleå är ansvarig för förmansprövning av övriga frihetsberövanden samt, när inget inre befäl är i tjänst, omhändertaganden enligt LOB och polislagen.

Vakthavande befäl i Luleå genomför även förmansprövning på distans av omhändertaganden och frihetsberövanden på andra orter i Norrbotten. Från personalens sida framfördes att det fanns en risk med att förmansprövningen på distans kan komma att ske på rutin och att det finns problem med att genomföra en rättssäker förmansprövning på distans av omhändertaganden enligt LOB.

Enligt Polismyndighetens i Norrbotten föreskrifter om behandling av frihetsberövade och i övrigt omhändertagna personer m.m. (rev. 2001-06-19) ansvarar den som beslutar om insättning i arrest för att ombesörja bevakning av den frihetsberövade. Enligt polisen är inre befälet i praktiken ansvarigt för tillsynen av alla frihetsberövade personer i arresten, även anhållna, när denne är i tjänst (kl. 7 fram till kl. 23 söndag till torsdag och fram till kl. 04 fredag och lördag). Övriga tider vilar ansvaret på vakthavande befäl.

Under senare år har antalet frihetsberövade personer som placeras i arresten ökat kraftigt, runt 2800-3000 personer skrivs in i arresten årligen. Ökningen beror till stor del enligt polisledningen på fler gripanden för misstanke om ringa narkotikabrott. Om det är många omhändertaganden i Luleå kan även arresten i Boden öppnas. Vid enstaka tillfällen kan dubbelbeläggning i celler förekomma av personer omhändertagna enligt LOB.

En diabetessjuk man avled i arresten i Luleå i augusti 2010. Händelsen har lett till åtal och fällande dom för tjänstefel mot en polisman. Se Luleå tingsrätts dom den 14 mars 2012, B 3389-10; domen har inte vunnit laga kraft.

Bemanning

Dagtid tjänstgör en polis som arrestvakt. På kvällstid tjänstgör en civil arrestvakt och nattetid – när inre befäl inte är i tjänst – två stycken civilanställda arrestvakter. Inget ensamarbete för civilanställda arrestvakter ska förekomma i arresten och en civilanställd arrestvakt öppnar inte ensam dörren till en cell.

Poliser som tjänstgör som vakt i arresten ska ha utbildning i arrestrutiner. Civilanställda arrestvakter ska ha genomgått utbildning i sjukvård inklusive hjärt- och lungräddning, självskydd, brandskydd och vissa juridiska frågor. Innan de börjar arbeta själva går de bredvid en vecka.

Patrullen som är ansvarig för frihetsberövandet skriver in den intagne i arresten. En civilanställd arrestvaks arbetsuppgifter börjar i princip när den frihetsberövade blir inlåst i cellen men det förekommer att civilanställda arrestvakter medverkar vid avvisitering. Enligt personal kan det uppstå problem med att finna kvinnlig personal för avvisitering av frihetsberövade kvinnor.

Poliser som tjänstgör i arresten bär full uniform, inklusive tjänstevapen. Civilanställda vakter bär inte batong. En vit gummibatong låg i vaktkuren men avlägsnades när den uppmärksammades av JO:s medarbetare.

Celler och andra utrymmen

Anhållningsceller har en väggfast säng, skrivbord och pall och en toalett med dörr. Toalettstol och handfat är av plåt och spolning sker utifrån. En av anhållningscellerna har enbart ett takfönster i frostat glas. Enligt uppgift kan fönstret vintertid periodvis vara täckt av snö.

Tillnyktringscellerna saknar inredning förutom en galonmadrass. Tillnyktringscellerna har enbart fönster i taket.

Det finns även en dusch i arresten. Det är oklart om det finns en rutin som säkerställer att anhållna personer m.fl. rutinmässigt blir informerade om möjlighet att duscha i arresten.

Möjlighet till daglig utomhusvistelse

Arresten har en rastgård på drygt 20 kvadratmeter. Rastgården är täckt av ett trätak. Luft från utsidan samt visst dagsljus kan nå den intagne mellan fasta solskyddslameller placerade knappt tre meter ovanför golvnivå.

Enligt uppgift kan frihetsberövade som röker och har egna cigaretter komma ut på rastgården upp mot fyra gånger per dag. Det förefaller inte föreligga en rutin som säkerställer att anhållna m.fl. som inte röker blir informerade om att det finns en rastgård och möjlighet till utomhusvistelse på denna.

Information om rättigheter och kontakt med omvärlden

För en redogörelse av regelverket för information om rättigheter till frihetsberövade och Rikspolisstyrelsens informationsblad till frihetsberövade, se protokollet från besöket i arresten Gällivare den 24 april 2012 (dnr 2068-2012).

Vid tidpunkten för besöket avsåg polisen i Område Luleå-Boden att upprätta en föreskrift med rutiner för att överlämna information till frihetsberövade om deras rättigheter. Rikspolisstyrelsens informationsblad (Information till dig som är misstänkt för brott och därför har berövats friheten) finns uppsatt på väggen i arresten.

Underrättelse till anhöriga

I denna del antecknas inledningsvis följande. Det rättsliga regelverket för underrättelse till anhöriga vid frihetsberövande redogörs för i protokollet från besöket hos Polismyndigheten i Västmanlands län, arresten Västerås, den 21 mars 2012 (dnr 1340-2012, tillgängligt på JO:s hemsida). Efter vad som framkommit i protokollet fann JO Hans-Gunnar Axberger anledning att påpeka att det av bestämmelsen i 24 kapitlet 21 a § rättegångsbalken framgår att den frihetsberövade själv inte behöver begära att underrättelse ska ske. Det är i stället den ansvarige befattningshavaren som ska tillfråga den frihetsberövade om detta. Se även JO:s beslut rörande Tullverkets skyldigheter i fråga om underrättelse till en anhållens närstående (2012-04-25, dnr 3682-2011, tillgängligt på JO:s hemsida).

Den europeiska kommittén till förhindrande av tortyr m.m. (Committee for the Prevention of Torture, CPT) återupprepade sin rekommendation om att möjligheten att fördröja utövandet av rättigheten att underrätta närstående eller andra om frihetsberövandet bör definieras på ett tydligare sätt i sin rapport från sitt senaste besök i Sverige år 2009 (CPT/Inf (2009) 34, para. 19). Regeringen skrev i sitt svar till kommittén den 1 juli 2010 bl.a. att Rikspolisstyrelsen höll på att utvärdera hur informationsbladet till frihetsberövade om deras rättigheter (där rätten till underrättelse omnämns) används och om mer precisa regler bestämmelser behövs på området (CPT/Inf (2010) 18). CPT:s rapport och regeringens svar är tillgängliga på <http://www.cpt.coe.int/documents/swe/2010-18-inf-eng.htm>

Enligt personal var det förundersökningsledaren som i första hand är ansvarig för om och hur underrättelse om frihetsberövandet till anhörig sker. Det beror på om den frihetsberövade är ålagd restriktioner. Frågan om underrättelse kan även komma att bli aktuell för befälet som förmansprövat insättningen i arresten.

Hälso- och sjukvård

Personal uppgav bland annat följande. Befälet som genomför förmansprövningen bestämmer tidsintervallerna för tillsyn.

Den del av polismyndighetens föreskrifter om behandling av frihetsberövade och i övrigt omhändertagna personer m.m. som har rubriken ”Läkarundersökning m.m.”

är uppsatta vid inskrivningsarrestens skrivbord. Enligt föreskrifterna ska vakthavande befäl eller yttre befäl genast underrättas om en omhändertagen kan antas vara i behov av vård. Om befälet inte är tillgängligt ska den som är ansvarig för tillsynen se till att föra den omhändertagne till sjukhus eller vårdcentral eller att läkare tillkallas så snart det kan ske. De fall där läkarundersökning alltid ska ske räknas upp, t.ex. då tillståndet kan misstänkas förorsakat av sjukdom eller skador eller då tillståndet närmar sig medvetlöshet, påverkar andningen eller är förenad med anmärkningsvärda svårförståeliga psykiska symtom etc.

Enligt uppgift från personal kan vårdcentral kontaktas för att kontrollera uppgifter om en frihetsberövad person säger sig vara i behov av läkemedel. Enligt en skriftlig rutin för registrering av utdelad medicin ska utdelning dokumenteras på en blankett benämnd "Medicinlista" och bifogas omhändertagande- alternativt arrestantbladet. Det finns ingen kommunal eller landstingsstyrd tillnyktringsenhet i Luleå.

Suicidscreening görs av patrullen som skriver in den omhändertagne personen. Enligt den skriftliga rutinen för suicidscreening ska beslut om inläggning i arrest eller överförande till annan vård fattas efter suicidscreeningen. Suicidriskbedömningen ska dokumenteras och medfölja omhändertagande- eller arrestantbladet, om samtal inte kunnat föras med personen ska detta noteras på omhändertagande- alternativt arrestantbladet. Vid granskning av incidentrapportering framkom att det förekommit flera hängningsförsök i arresten i Luleå under det senaste året.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för vad som kommit fram under besöket.

Polisledningen anförde bl.a. följande. Flera av tjänsteföreskrifterna för behandling av frihetsberövade håller på att arbetas om. Utformningen av arrestens rastgård är anpassad till risken för insyn från andra verksamheter i samma byggnad som polisstationen samt närliggande byggnader.

Jag har tagit del av protokollet. Vad som framkommit föranleder för närvarande inte några åtgärder från min sida.

Hans-Gunnar Axberger